

izgrade čvrstejšie in gotovejše osnove bodoče edinstvene stanovske organizacije.

4. a) Izvršujoč činitelj Saveza je ožji odbor v Beogradu, ki pošlje vanj vsako udrženje po enega učitelja (učiteljico) v Beogradu ali najbližji okolici.

b) Širši odbor tvorijo člani ožjega odbora in vodstva poedinih udrženj.

c) Predsednik Saveza je član ožjega odbora, nastanjen stalno v Beogradu.

5. Odposlanci priporočajo, da se skliče kongres učiteljstva kraljevine SHS z ozirom na znamenite vloge, ki jih mora vršiti šola in učiteljstvo v novi državi.

6. Odposlanci soglašajo, da je »Narodna Prosveta«, ki jo izdaja Učit. udrženje v Beogradu, glavni organ Saveza.

7. Kot najnujnejše potrebe, ki jih je treba urediti z ozirom na šolstvo v državi, so:

a) Šola je državna ustanova in učitelji so državni činovniki.

b) V ministristvo prosvete se pokličejo kot poročevalci učitelji Srbi, Hrvati in Slovenci, ki jih predlagajo posamezna učiteljska udrženja.

c) Vsaka ustanova (zakon, naredba, predpis), ki se nanaša na šolstvo in učiteljstvo, naj se izdeluje v soglasju s Savezom po načelu: Ničesar o nas brez nas!

č) Šolstvo ima od najnižje do najvišje instance samostalno upravo, ki jo izvršujejo strokovnjaki.

Zagreb, dne 22. junija 1919.

Dne 24. junija 1919 so se zbrali v Učiteljskem domu v Beogradu odposlanci Zaveze jugoslovanskega učiteljstva v Ljubljani, Saveza hrvatskih učiteljskih društava v Zagrebu in upravni odbor Učiteljskega udrženja u Srbiji ter so vsestransko in temeljito razpravljali o zagrebških sklepih.

Domenjen je bil nastopni komunike:

Na osnovi razgovorov je sklenjeno, da se zagrebški sklepi sprejmejo kot podlaga razprav na skupščinah poedinih zvez (udruženj), po katerih se hoče pripraviti material za kongres učiteljstva kraljevine SHS. — Odbori poedinih zvez naj takoj izberejo po enega člana kot delegata v ožji odbor, ki ga naznanijo upravnemu odboru udrženja v Beogradu, da ga ta prijavi g. ministru prosvete, ki ga pozove na službovanje v ministristvo prosvete. — Skupščine dosedanjih zvez (udruženj) izberejo delegate za učiteljski kongres.

Vse posle vodstva naše centralne organizacije vodi sedaj upravni odbor srbskega Učit. udrženja. Z njim direktno posluje vodstvo naše Zaveze.

Minister prosvete dr. Ljubo M. Davidović, ki je sprejel tudi zastopnika naše Zaveze tov. Jelenca in Gangla, je priznal opravičenost vseh naših zahtev in nasvetov ter izjavil, da ne izdaja nobenih neredbe in ne predloži nobenega zakona, da bi predprejme našim predlogom naše centralne organizacije. Brez vednosti in sodelovanja te se z ozirom na šolstvo in učiteljstvo ničesar ne ukrene. S tem je 6. točka zagrebškega posvetovanja ugodno rešena.

Enaka zagotovila so dobili naši odposlanci na vseh drugih merodajnih mestih, kjer so se oglašili. Zadeve šolstva in učiteljstva, naj bodo z njimi kakorkoli v zvezi, se rešujejo posledje v soglasju in z odobrenjem naše centralne organizacije.

Prvi uspeh se je že pokazal s sprejetjem zakonske predloge o izmenama i

dopunama u zakonu o narodnim školama od 19. aprila 1904. Drugi uspehi se kažejo v bližnji bodočnosti. Imenovani zakon je bil sprejet na seji Narodnega predstavništva, ki se je vršila v sredo, dne 25. junija t. l. Gospodje poslanci so napravili zakonski načrt na temelju informacij in posvetovanj z upravnim odborom naše centralne organizacije.

Bistvene določbe novega zakona so: Učitelji so državni činovniki.

Stalni učitelji dobivajo letne početne plače po 2400 dinarjev. Plača se povišava s periodičnimi poviškami, ki jih je devet. Prvih osem je po 300 din., zadnji po 200 din. Poviški se dobivajo na vsaka tri leta tako, da dobi učitelj s 27. službenim letom poslednjo plačo po 5000 din. Z 32. službenim letom se more učitelj upokojiti. Ako pa služi še dalje, dobiva letni dodatek 400 din. Začasni učitelji dobivajo na leto po 1600 din. ter brezplačno stanovanje in kurjavo. (Člen 8.)

Sve odredbe o novim platama po ovim izmenama važe u svemu za sve učitelje iz celog kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca i oni će prevesti na isto najdalje do 1. decembra ove godine. (Člen 10.)

Do tega roka prejema vsak k vsem dohodkom še po 10 kron na dan zase in dve kroni za vsakega otroka in ženo. Može je, da se ta poslednji načrt še kaj predrugači, a ne na našo škodo.

Učiteljice so z učitelji enakopravne.

Zanimala bo naše čitatelje izjava g. ministra prosvete, ki glasom nje izdeluje enotni šolski zakon na temelju načrta naše Zaveze.

Sedaj smo na pravem potu, in po tem potu pojdemo neovirano naprej v blagor stanu in šole. Značilno je, da je bil v Narodnem predstavništvu zakon sprejet brez ugovora, enodušno in soglasno, kar se ni še nikdar zgodilo. Dali smo pravce in smer vsem drugim, ki hočejo dobro sebi in državi, kateri služijo. Ničesar o nas brez nas, a tudi ničesar proti nam! O podrobnostih pozneje. V eni sapi ne smemo vsega povedati.

LJUD. POTOČNIK:

O kam, gospod, gre tvoja pot?

Naša pot mora iti naprej in navzgor; tega se moramo zavedati vsi, ki smo resne volje in ki imamo opraviti s stavbo našega novega domovanja; prav posebno pa se moramo te zahteve zavedati šolniki, ki smo pri gradnji oni imenitni takozvani pionirji, kojih poglavitno delo je, utrditi naš dom v njega temeljih, to je v njegovi bodočnosti — v mladini.

Odlok višjega šolskega sveta, ki potom okrajnih šolskih svetov vroča šolskim vodstvom imenik raznih slovenskih učnih knjig iz c. kr. zaloge šolskih knjig na Dunaju, z ukazom, da naj šolska vodstva nemudoma poročajo, koliko v seznamu navedenih knjig bi se v prihodnjem šolskem letu na ondolni šoli rabilo, pa ne odgovarja tem načelom.

Ko sem prebral omenjeni odlok, se me je polastilo neko trpko, trpko čustvo, slično onemu, ki sem je imel pred 15. leti, ko je na telovadišče med telovadno uro priložil neki sirovec, izruval vpricho mene iz vrste telovadcev svojega dečka, odšel z njim na travnik tik šole, da je z drugimi vred sušil krmo, klet in zabavljal s posebno virtuoznostjo čez šolo in učiteljstvo, in o katerem slučaju je okrajni glavar dotičnega okrajnega glavarstva rekel, da je zadevo »natančno preštudiral, da pa ni najti kazenskega š., da bi se močeh!) kaznovati, ker on je bil na svojem

travniku in na svojem (!) sme delati vsak, kar hoče!) — Jaz sem bil takrat novopečeni učitelj, idealen, da nisem vedel, ali je večje veselstvo, ali pa moj idealizem; ko sem mislil, da sta šola in učitelj vsem tako sveta in vzvišena, da si sirovost in zloba niti prav blizu ne upata.

V oblasti tega zanosa sem se nahajal do trenutka, ko sem izvedel od predsednika okrajnega šolskega sveta, od avtoritetetorej, da celo za najkrutejšje žalitve ni za šolo in učitelja med paragrafi nikake zadostitve. Težko je očrtati moj tedanji duševni položaj, vihar, ki se je polastil moje duše. Zazdelo se mi je, da slišim neke nabijati po naklu kovača, in glavarjeva pisarna pa se je zibala z menoj vred gori in doli, kakor da bi visela na gumilastiki. Glavarjeve oči so me na pol srepe, na pol zvedavo gledale in kakor, da bi bile slutile mojo notranjost, sem zaslišal zopet: »Ja, leider keine SS aber ich werde den Kerl im stillen auf 24 Stunden einsperren lassen!«; toda jaz sem med tem že odhajal... Zaveš, da sem si izbral najbolj brezpraven poklic je bila z mojim prejšnjim tozadevnim naziranjem v nasprotju, v kakršnem sta se nahajala prva človeka, ko sta bila iz raja natirana v dolino solza, trnja in osata. Prvi hip sem menil, da je izgubljeno vse, a rešila me je moja mladost; tista mladost, ki človeku daje ravno tam neko posebno veselje do dela, kjer se mu najtežje ovire stavijo nasproti. Hvala Bogu, da je tudi moja mladost imela nekaj take energije! Pod njenim vplivom se mi je zopet utrdila zavest, da sta šola in učitelj kljub vsem prevaram v resnici vendar najvažnejša faktorja v človeštvu. Ta zavest mi je poklicala mojo dobro učiteljsko vero zopet nazaj; vera je rodila ljubezen in pod blagodejnimi žarki tega, vseživljajočega solca, se je začelo novo življenje starih idealov, onih naših angeljev varuhov, ki so nas že tolikokrat oteli katastrofe.

Toda dovelj!

»Po dolgem, mučnem času, po stezah trnjevih, na glavi s krono zlato, a v srcu z radostjo si prišla zopet k nam, o Jugoslavija! Naj zaori od skal, do skal: Oj živela, oz živela!«

To je ogenj ljubezni, ki je zaplamtel iz srca mlade Jugoslovanke, 12 letne hčerke moje, učenke IV. razreda, ob priliki zaključitve neke spis. naloge.

Kateremu domovino- in mladino-ljubu ne zaigra srce veselja, videti to navdušenje naše mladine: bodočnosti naše države? In kateremu domovino- in mladino-ljubu ne bi se bridkosti in trpkosti v ogorčenju skrčilo srce ob misli, to mladino, to zlato naše bodočnosti še nadalje trpiti v avstrijskim duhom prežetimi knjigami in tako ustvarjati v mladih dušah disonanco baš na strunah ki bi morale visoko pesem našega koprnenja in hrepenenja: domovinsko ljubezen naše matere domovine svirati v najlepši harmoniji? Se li ne pravi to, ne le ne upoštevati drhtenja mladih src, kodomovinska ljubezen je prav mnogokje vsled domačega vpljiva še v tako veliki nevarnosti, ampak tudi sploh ne razumevati potreb sedanjega časa in omalovaževati testo otroške duše in načela psihologije? — Vprašamo, čemu se je sestavila anketa za sestavo novih čitank z tako zgodaj, ako ne zato, da bi se takoj lotila najnujnejšega izmed vseh nujskih del? In zakaj se ga ni, ker vsaj poročano ni bilo, da bi se bila že le samo enkrat sestala k delu. Čemu iz raznih osebnih ozirov pu-

ščati tako važno delo v nemar. Učiteljska društva posvetite na svoji domovinska ljubezen je prav mnogokje svojo pozornost!

Ali nas ne bi bilo upravičeno sram pred samim seboj, — da ne omenjam onega bavbava, ki se mu pravi inozemstvo, ako se po vsej pravici z ogorčenostjo in gnjevom spominjamo žalostnega časa naše sužnosti, ob enem pa ne bi se mogli ločiti od onega, kar nam je k sužnosti kazalo pot? Ali je treba, da bi se v naših čitankah še nadalje vlekla ona črnožolta avstrijska nit? Ali naj še nadalje v učnih knjigah sedi na prestolu mačeha, mati pa, da naj bi čakala do svetega Nikola, da se ji izprazne sedež, ki ji gre že od vseh časov sem in kojega bi sedaj že z novim šolskim letom lahko zasedla z radostjo izpoznane matere; pa jo rinemo proč sami; lastni njeni otroci. O, grenka kup razočaranja! Čehi so svojo mater domovino najprvo slovesno ustoličili v šoli! In mi tedaj? ...

Ali naj gledam še dalje, da mora mati v sramoti v kotu čakati, kdaj milostno izprazne, njen sedež tujka, mačeha?

Nikakor ne!

Mi zahtevamo v najkrajšem času novih čitank, posvečenih etiki in sestavljenih tako, da bode ogenj domovinske ljubezni našel v njih vsega potrebnega materiala. Tega je zdajšnji šoli treba, kot vode ribi. Zato pa prosimo in rotimo šolsko oblast naj zavrže vse druge oziroma razun oziroma na mladino in domovino in naj opusti misel na nakup šol. knjig c. kr. zaloge in naj jih — že iz narodnega ponosa — zavrne, če bi jih ponujali tudi zastopniki šolske oblasti naj odstrani takoj vse ovire, ki so krive, da ne deluje anketa za sestavo šolskih knjig, in naj — magari — kar je dobrega v raznih Ganglovih-Schreinerjevih čitankah in berilih sprejme tudi v novih knjigah, če že drugače ne gre. Ako primanjkuje papirja, se ga naj vzame časopisov, ki ga imajo, kakor je to večkrat opaziti, itak preveč; in če tudi ne, se moramo vendar zavedati, da se hiša začne graditi pri temelju in ne pri prvem nadstropju, ako bi ena tiskarna ne zmogla dela, naj ji dela več, naj delajo vse! Ako bi anketi primanjkovalo moči, naj se pritegne še novih: učiteljem pa, v njih zaposlenim na se pa da za ta čas dopust oziroma tu primerno subvencijo. Nov čas je tu kaj, saj trka na vsa vrata tak mogočno, da ga sigurno čuj vsak. On zahteva novega duha in gorje, če ga ne najde! Svoji smeli moči bo pokončal vse, kar ne bo odgovarjalo duhu novega časa.

Tovariši, Vi pa postavite pred vsako šolo velik križ, da se zli duh mrtve avstrije ne bo upal vanjo, isto tako naj zvesto pokriža vsak šolnik z velikim jugoslovanskim križem sramotenja, trpljenja in vstajanja, če te bo ogrožal zli duh, prejšnjih časov. Nikar pa sam klicati vrage!

Izvršilna naredba višjega šolskega sveta o novih učiteljskih službenih prejemkih dne 10. VI. 1919. štev. 8070

Višjemu šolskemu svetu se vidi potrebno, da izda okrajnim in mestnim šolskim svetom podrobna navodila, kako se vporabljajo in izvršujejo nekatere določbe naredb celokupne deželne vlade v Slovenijo z dne 14. februarja 1919, št. 3. Ur. l. in z dne 5. maja 1919, št. 473. Ur. l. o začasni ureditvi službenih prejemkov učiteljev in učiteljic na javnih ljudskih meščanskih šolah, in kako naj se v vsakem svetu discipline med učiteljstvom in v

Turke na pomoč v svoje državljanske vojske. Kot zavezniki ali celo najemniki bizantinski so se Turki prvokrat udarili s Srbi še za Dušana na macedonskih in tesalskih bojiščih. Eno leto pred Dušanovo smrtjo po so si Turki osvojili Kalipoli, »most v Evropo«, od koder so si v kratkem vzeli Tracijo; sultan Murat I. (1362-1389) je prelozil naposled svojo prestolico v Adrianopol (1369). Zdalj šele so se osedje, Bizantinci, Srbi in Bolgari, od katerih je bil Vukašin najenergičnejši, zavvedli nevarnosti, ki jim preti. Sklenili so med seboj zvezo, da vržejo Turke zopet nazaj v Azijo. Ali ker so Bolgari in Bizantinci predstavljali popolnoma oslavljeni državi, je ležala glavna vojaška sila pri Srbih, ki so imeli tudi iniciativo za ofenzivo. Kralj Vukašin je prodiral s svojim sinom Markom (»kraljevič Marko«) in bratom Uglješo v Tracijo in tu je prišlo 26. septembra 1371 dan hoda zapadno od Adrianopola nenadoma do težke bitke med Srbi in Turki, v kateri so bili prvi popolnoma premagani; oba brata, Vukašin in Uglješa, sta padla v boju.

Ta bitka na Marici (ali pri Černomenu, po bližnjem kraju) je imela usode-

polne posledice za Srbe. Za njo se začne turško gospodstvo nad Srbi, zakaj vsa južna Srbija, na jug od Šar-planine, je morala odlej priznavati turško nadoblast, plačevati Turkom davek ter se udeleževati njihovih vojskih pohodov. Med temi je bil tudi Vukašinov sin Marko, ki je po očetovi smrti zavladal kot kralj v Prilepu.

Dva meseca po bitki na Marici je umrl car Uroš, zadnji Nemanjić, ki je bil priznan kot vladar le še v Srbiji od Šar-planine do Donave. Država je bila sedaj brez zakonitega vladarja in odlej so gospodovali knezi posameznih pokrajin popolnoma samostojno. Med njimi sta bila najimenitnejša Vuk Branković, ki je vladal pokrajini Kosovega polja s sedežem v Prištini, in knez Lazar, ki je prvotno gospodoval le v notranji Srbiji, pozneje pa s svojo spretno taktiko dosegel, da je bil priznan za vrhovnega gospodarja od Šar-planine do Donave. Bilo je videti, da je on poklican, da zopet vzpostavi Srbijo. Obmejne srbske kraje na severozapadu pa si je osvojil energični bosanski vladar Tvrdko ter se leta 1377. oklical za kralja Bosne in Srbije. Vključ temu pa sta ostala z Lazarjem vedno dobra prijatelja.

To je politična dispozicija dobe, v katero je zasekala katastrofa na Kosovem novo razdobje. Turki so se bili na Balkanu med tem že močno utrdili. Zagospodovali so že celo Bolgariji, vzeli Solun in si ustanovili trdne postojanke po južni Srbiji, ki je podlegla na Marici; od leta 1381. so se začeli njihovi napadi v še svobodno severno Srbijo. Srbi so morali posvečati turški nevarnosti obilo pažnje. Leta 1387. je Lazar pobil Turke pri Pločniku ob Toplici ter jim zopet iztrgal Niš in Piro, ki so ju bili že zavzeli. Med tem pa so bili Osmani udarili z juga v južno Bosno, tu pa jih je leta 1388. Tvrdko poveljnik vojvoda Vlatko Vuković popolnoma potolkel.

Ta dva večja neuspeha sta nagnila sultana Murata, da je sklenil udariti nad Srbijo in Bosno. Kmalu je začela prodirati velika turška vojska, v kateri so se nahajale pred vsem maloazijske čete, pa tudi krščanski vazali iz Albanije in Tesalije in eden iz južne Macedonije. V vojski so bili sam sultan Murat I. s svojima sinovima Bajazitom in Jakubom ter s svojimi najbližjimi vojskovodji. Srbov ta veliki turški naval nikakor ni našel nepripravljen. Lazar je bil sklenil zvezo zoper

Turke z najimenitnejšimi srbskimi knezi posebno z Vukom Brankovićem, svoj zetom in Tvrdkom, ki je poslal na pomoč večjo vojsko Bosancev pod poveljstvom Vlatka Vukovića.

Ob južni meji, na širokem Kosovem polju, sta trčili vojski druga ob drugo. Se je vnela 15. junija, na dan sv. Vida 1389., težka bitka med Srbi in Turki, slednji so bili v premoči in so imeli boljše organizirano vojsko. Koj v začeti bitke se je vthotapil srbski plemič Miloš Obilić v turški tabor ter zabodel sultana Murata. Res je nastal zaradi tega nemir pri turških četah, tako da so se Turki s Srbi že umikali. Ali energični in odločni Bajazit, ki so ga sedaj oklicali za sultana, je hitro zopet napravil red. Srbske središče je zapovedoval sam Lazar, levem krilu so stali Bosanci pod Vlatkom, dočim je vodil desno krilo Vuk Branković, ki je že zmagovito potisnil Turke nazaj. Tedaj pa se je zagnal Bajazit s svojimi četami v bok Lazarjevemu središču, ga premagal, nato pa razbil Bosance. Sedaj je moral tudi Branković nazaj, — bitka je bila izgubljena. Lazar je bil vjet z mnogimi srbskimi

teresu narodnega šolstva postopa pri nameščenju učiteljev.

Okrajnim in mestnim šolskim svetom se torej naroča sledeče:

K § 1: Prijave in prošnje učiteljev za pomaknitev v višjo plačilno stopnjo ali v višji činovni razred opremi okrajni šolski svet s prav kratko občno kvalifikacijo okrajnega šolskega nadzornika ali šolskega voditelja, ako okrajni šolski nadzornik v zadnjem času dotičnega učitelja ni nadzoroval.

K § 1a: Učitelji, ki žele, da se jim pri uvrstitvi v činovne razrede in plačilne stopnje pregledajo prekinitev, naj to prošnjo vložijo službenim potom (okrajni, mestni) šolski svet pa predloži prošnjo s poročilom o prosičevih podatkih z izjavo, ali naj se prošnji ugodi.

K § 1b: Okrajnim in mestnim šolskim svetom se naroča, da nemudoma poizvedo, in do 30. junija 1919 poročajo, kateri ravnatelji, nadučitelji, šolski voditelji in učitelji imajo stanovanje v naravi ali ga uživajo, ker jim ga je dal vzdrževalec šole na razpolago.

Te podatke potrebuje višji šolski svet, da nakaže dotičnim osebam izza 1. julija 1919 samo polovično aktivitetno doklado.

Za pravilno tolmačenje tega paragrafa se pa dajejo sledeča pojasnila:

Pri prvi uvrstitvi učiteljev v činovne razrede in plačilne stopnje, torej pri prvi izvršitvi naredb o novih plačah se mora odtegniti polovica aktivitetne doklade vsem ravnateljem, nadučiteljem, šolskim vodjem in učiteljem, ki so dejanski zasedli nakazano jim stanovanje.

Le tedaj, ako se premeščeni ali na novo nameščeni učitelj omenjenih vrst opravičeno brani, sprejeti nakazano stanovanje v naravi in okrajni šolski svet razsodi, da stanovanje ni primerno ali uporabno, ter je učitelj vsled tega primoran najeti drugo stanovanje, se mora nakazati cela aktivitetna doklada.

K § 3: Namestnim in začasnim učiteljem, ki še nimajo usposobljenostne preizkušnje, se ustavi službeni prejemki, čim preneha namestna služba ali poučevanje, za katero so bili začasno nastavljeni.

Namestnim in začasnim učiteljem, ki imajo usposobljenostno preizkušnjo in so zato začasno uvrščeni v V. činovni razred (ali na meščanskih šolah v IV. razred), pa se v zmislu četrtega odstavka § 3 ustavi plača le tedaj, če začasni učitelj zakrivi ali provzroči, da tri mesece ali še daljši čas ni zaposlen v šolski službi.

Šolskim oblastvom se strogo naroča, da najpazljiveje skrbijo za to, da se te določbe ne bodo zlorabljale v zasmeh oblastvom in v škodo šole in državnih financ, torej, da skrbijo, da bodo namestni in začasni učitelji kolikor mogoče nepretrgoma zaposleni.

Zato se pri višjem šolskem svetu zaenota ureja enotna evidenca vseh učiteljev in učiteljic, ki še niso stalno nameščeni in se naroča:

1. Vsi kandidati učiteljskega stanu, ki so z uspehom prebili zrelostno preizkušnjo na kakem učiteljskem, se morajo takoj ustno ali pisмено javiti višjemu šolskemu svetu ter natančno napovedati svoje bivališče, da se lahko najdejo, če jih hoče kak okrajni šolski svet začasno namestiti.

Ako bi se prijavili tudi pri kakem okrajnem šolskem svetu n. pr. domačega okraja, mora ta, če kandidata takoj ne namesti, prijavo predložiti višjemu šolskemu svetu.

2. Okrajni in mestni šolski sveti morajo najmanj en mesec, preden se odnu-
sti namestni ali začasni učitelj samo zre-

lostnim ali tudi z usposobljenostnim izpitom naznaniti višjemu šolskemu svetu ime učitelja, čas odslovitve iz šolske službe, kratko redovanje glede zmožnosti in metode uporabnosti ter vedenje in končno kraj, v katerem bo bival odslovljeni učitelj te nove namestitve.

Višji šolski svet bo vse okrajne in mestne šolske svete z okrožnicami obveščal, kateri učitelji so nezaposleni in vsled tega na razpolago in kje bivajo, in sicer za vsakega učitelja posebej ali pa za več hkratu. Okrajnim in mestnim šolskim svetom do nove odredbe ostane pravica, da nastavlajo namestne in začasne učitelje, a naroča se jim, da nameščenje takoj iz-
znajajo višjemu šolskemu svetu, ki bo odločal, katero mesto naj sprejme učitelj, če bi bil hkratu pozvan na več krajev.

Namestni in začasni učitelje za kraje, ki smo jih nanovo zasedli ali pridobili (Koroško in Prekmurje) pa bo, dokler se ne vzpostavijo redne okrajne šolske oblasti, nameščal izključno le višji šolski svet.

S temi odredbami se učiteljem ne jemlje pravica, da se sami potežajo za novo učno mesto, nasproti ukazuje se jim, da skrbijo v prvi vrsti sami zato, da jih ne zadenejo posledice zadnjega odstavka § 3.

3. Če so namestni in začasni učitelji nastavljeni do konca šolskega leta, velja to nameščenje do konca počitnic, torej v večini šolskih okrajev do 15. septembra.

Razpisi bivših deželnih šolskih svetov, ki so v protislovju s to določbo, se s tem razveljavljajo.

Ta določba velja že za namestitve v tekočem šolskem letu 1918/19. K § 13 in § 13a: Komaj je bila izdana naredba z dne 14. februarja 1919, št. 361 Ur. l. o novih službenih prejemkih, ki popolnoma preustrojajo službeno razmerje učiteljic za ženska ročna dela, so že poizkušale nekatere osebe izrabljati državo. Dasiravno državni šolski zakon veleval, da morajo načeloma opravljati pouk v ženskih ročnih delih ljudskošolske učiteljice, se je pokazalo stremenje za ženska ročna dela izprašanih žena, zlasti pa sprog učiteljev in nadučiteljev, po sistemiziranju posebnih učnih mest za učiteljice ženskih ročnih del. Okrajni šolski sveti so v nekaterih primerih res predlagali, da se mesta sistemizirajo, ne da bi se temljito prepričali o potrebi takih mest.

Višji šolski svet bo zato predlagal glede vseh mest, ki so bila od bivših deželnih šolskih svetov sistemizirana so-li še potrebna in ali naj se preuredi okoliš takih učiteljic. Zatorej se ukazuje okrajnim (mestnim šolskim svetom, da poročajo do 31. julija 1919 v posebnem poročilu:

- a) katera mesta so bila sistemizirana;
- b) koliko ur in na katerih šolah ima dotična učiteljica?
- c) kakšna je razdalja učnemu okolišu prideljenih šol odbivališča učiteljice?
- d) kakšna potnina se sedaj plačuje, kakšna se morebiti predlaga za prihodnost?
- e) ime učiteljice.
- f) od kdaj je nastavljena? ali je usposobljena za ta pouk?
- g) ali naj se mesto še nadalje obdrži?
- h) kako naj se eventualno preuredi potovalni okoliš?

Pripominja se pa, da v naredbi določena učna obveznost 18 ur pomeni, da mora učiteljica, ki poučuje več ur, za nadstevilne ure prejemati nagrado, ni pa s tem določeno, da bi morala imeti baš 18 ur. Višji šolski svet bo sistemiziral taka mesta tudi, če bo treba prideliti učiteljici manj nego 18 ur, toda naroča se, okrajnim in šolskim svetom, da z ozirom na držav-

vladarje, ki so pod turško nadoblastjo gospodovali od Kotorskega zaliva do Donave in Timoka, torej dokaj obsežni državi, ali oslabiljena in stisnjena med agresivnost Ogrske in Turške, nam kaže le sliko države, ležeče v agoniji. Med neprestanimi boji s Turki in z Ogrji je naposled popolnoma podlegla: leta 1459. jo je Mohamed II. speremnil v turško provinco. Štiri leta nato pa je ista usoda zadela Bosno.

Ni čuda, da si je narod to odločilno bitko za trajno ohranil v spominu. Neštet narodnih pesmi opeva boje in junake Kosova. Po toliki moči, slavi in sijaju dobe Nemanjičev si ni mogel poraza drugače razlagati, kakor z izdajstvom: Vuku Brankoviću je narodna pesem naprtila vso težko, sramotno odgovornost za to veliko nesrečo. In vendar je on ravno nasprotje izdajalca: tudi po bitki še je on najdalje in najtrdovalneje ključoval Turkom. Bržkone, ker je pozneje res najbolj nasprotovalec Lazarjevim sinovom, je narodov spomin to nasprotje prenesel tudi na starejšo dobo.

»Slov. Narod«.

ne finance postopajo kar najbolj vestno in ne predlagajo sistemiziranja gotovim osebam na ljubo, temveč le po dejanskih potrebah. Vsaka zloraba je nedopustna, pokrajinska šolska oblastva so pa v prvi vrsti poklicana, da preprečujejo oškodovanje države.

K II. poglavju naredb z dne 5. maja 1919, št. 473 Ur. l.:

Določbe tega poglavja se bile izdane v korist šol, družbe sv. Cirila in Metoda, Šolskega doma v Gorici, obrambnih društev in končno vseh samostanskih šol.

Ako bi vzdrževalci zasebnih šol, ki glede tega prihajajo v poštev poizvedovali pri okrajnih in mestnih šolskih svetih, kaj imajo ukreniti, da bodo podpore v tej obliki deležni, jih je treba poučiti, naj vložijo prošnje na poverjeništvu za pouk in bogočastje po okrajnih in mestnih šolskih svetih. Prošnjam naj predložijo odloke, s katerimi je bila šoli podeljena pravica javnosti, sezname učiteljstva in vse službene dokumente. Tudi je napovedati, ali imajo učitelji stanovanje v naravi, ali in koliko prejemajo plače, ali in koliko prejema šola ali vzdrževalec šole državne podpore ali dotacije pod katerimkoli naslovom.

Dosedanje podpore in dotacije, ki ne slone na posebnih javnih naslovih, se bodo namreč ustavile, kakor hitro prevzame država plačevanje službenih prejemkov tega učiteljstva in bodo ti službeni prejemki urejeni.

Višji šolski svet, ko je v glavnem delu izvršil naredbi o plačah učiteljstva, pa ob tej priliki ne more prezreti žalostnega dejstva, da si učiteljstvo baš v sedanjih, za udržitve naše države tako važnih prehodnih dobi ni povsem v svesti svoje vzvišene naloge. Dočim je trpelo, stradalo, molčalo in delalo pod starim režimom, ki je učiteljstvo tlačil in zatiral, se vkljub zvišanju službenih prejemkov, vkljub temu, da je šolska uprava poverjena narodnim močem, da šolska oblastva ne vidijo svojega poklica samo v tem, da bi krotila učiteljstvo, pogosto ustavlja ukazom šolskih oblastev in se zlasti ne pokorava namestitilnim odlokom. Pripetilo se je, da učitelji prosijo za službo, ko se jih pa začasno imenuje na zaželeno mesto ali jih tjakaj premesti, se ne pokore ukazom, s čimer občutno oškodujejo vso organizacijo šolstva in pa šolsko dečo, ki stane potem brez pouka.

Dokler ne nastanejo popolnoma normalne razmere, se mora vsak uradnik in učitelj šteti v čast, če se mu zaupa težko uradno mesto, zlasti če se ga pošlje v obmejna ali na novo pridobljena kraja. Upornost v takih slučajih ni samo disciplinaren pregrešek, ampak težak greh zoper narod in državo.

Šolska oblastva ne morejo trpeti upornosti učiteljev in z vso odločnostjo je treba postopati, da se vzdrži disciplinarni red med učiteljstvom.

Ako bi namestni ali začasni učitelj ne hotel nastopiti službe, pozovi ga okrajni (mestni) šolski svet, naj v teku 8 dni nastopi službo ali se pa utemeljeno opraviči, zakaj tega ni storil, ali ni mogel storiti. Če opravičba ne drži, ga okrajni šolski svet odslovi ter zaeno brez odloga eventualno brzojavno, javi odslovitev višjemu šolskemu svetu, da se ustavijo službeni prejemki.

Ako pa se upira definitivna učna oseba premestitvi iz službenih ozirov, pozovi jo okrajni (mestni) šolski svet z dekretom, naj v 14 dneh službo nastopi ali pa se opraviči s pristavkom, da se smatra, da je šolsko službo popustila, če bi v omenjenem roku službe ne nastopil ali ne navedel takih razlogov, ki bi upravičili njegovo zamudno vedenje.

Če službe ne nastopijo v 14 dneh, ali če vložijo opravičbo, poročaj o tem okrajni (mestni) šolski svet višjemu šolskemu svetu, ki presoja, ali je učitelj službo popustil in mu v tem slučaju brez disciplinarnega postopanja ustavi službene prejemke z zadnjim dnevom dotičnega meseca.

Višji šolski svet pa upa, da ne pride nikdar v tako žalosten položaj, in da bo učiteljstvo, ki je sedaj materialno toliko podkrepjeno, da se more posvetiti svoji veliki nalogi, delalo z navdušenjem in rodoljubnim ognjem, in v zadoščenje, šoli, deci, narodu, in državi v korist.

V želji, da se v vsakem oziru vzdrži disciplina med učiteljstvom in da se prav vse odstrani, kar bi jo motilo, smatra višji šolski svet, ko razpravlja o tem z okrajnimi in mestnimi šolskimi sveti, končno tudi še za potrebno, da se upira nekim nezdramim pojavom na takih šolah, kjer delujejo zaeno učitelji starši hkratu s svojimi otroki. Kjer so take razmere, nastanejo navadno stranke med učiteljstvom, vgnezdijo se gospodstvo učiteljske rodovine nad drugimi učitelji iste šole, kar potem povzroča razpore in je le v kvar šoli in v pohujšanje šolski deci.

Okrajni in mestni šolski sveti naj zato pazijo, da ne bodo hkratu nastavljeni

na eni in isti šoli oče-učitelj, ali oče in mati, oba učitelja in hkratu sin-učitelj ali hči-učiteljica. Le proti učiteljskim zakonskim dvojicam ni pomisleka.

Gospode predsednike okrajnih in mestnih šolskih svetov in okrajne in mestne šolske nadzornike pa iskeno naprosam, da posvečajo našemu narodnemu šolstvu vso pozornost ter se drže navodil, kar najnatančneje, kar bo le v prid narodu in državi.

Dodatek k § 1. naredb z dne 5. maja 1919: »Učitelji, ki žele, da se jim pri uvrstitvi v činovne razrede in plačilne stopnje pregledajo prekinitev, naj prošnjo vložijo službenim potom, okrajni (mestni) šolski svet pa predloži prošnjo s poročilom o prosičevih podatkih z izjavo, ali naj tej prošnji ugodi.«

Dodatek k § 1. naredb z dne 14. februarja 1919: Prijave in prošnje učiteljstva za pomaknitev v višjo plačilno stopnjo ali v višji činovni razred opremi ti je s prav kratko občno kvalifikacijo okr. šol. nadzornika ali šolskega voditelja ako okrajni šolski nadzornik v zadnjem času dotičnega učitelja ni nadzoroval. Predsednik: profesor Franc Vadnjak, l. r.

Šolski nadzorniki ali okr. šol. vodje.

(Poročal na sestanku v Trzinu 21. junija 1919. Jos. Lapajne.)

Vam je li znano vprašanje: »Kedaj postane učitelj vzgojevalec?« Ce ne, tedaj odgovorjam sam. »Ko preneha delati za nadzornika in začne delati le za otroka.«

Ime nadzornik samo že prešinja ude učitelju in enako otroku. Spominjam se svojih mladih dni, ko so nam pri vsakem predmetu, pri vsaki nalogi pretili z nadzornikom. Kaj bo vendar on rekel, če nič ne znaš, če ne pišeš lepo, če se nisi dobro kobilil po bradljah, če te bog ni obdaril z rajskomilim glasom in posluhom. Bil je pravi bav-bav. Naravno tedaj, da smo ob nadzorovanju sedeli ko lipovi bogovi, trdi v telesu, še trši na duhu. Opazovali smo nervozne kretnje učiteljice, ne umeč njene položaja, zakaj bili smo prepričani, da je strašilo došlo radi nas.

Smo li dandanes kaj pridali napredovali? Odgovorite si sami!

In kdo nam je vbrizgal injekcijo strahu? Vse, kar se tiče šole. Prvi masi profesorji z zoprnim vedenjem, grožnjami pred svojimi nadzorniki, dalje vsa vlada, naš šolski zakon, naši nadučitelji, in predvsem gospodje nadzorniki sami, ki so se povzdigovali nad nami kot nekaka višja bitja.

Živimo v dobi demokratizma, v dobi ko si zgrajamo domače ognjišče, našo bodočnost. Prevelike važnosti je zbiranje nadzornikov, da bi jo nemoteno puščali preteči mimo nas.

Glasom zadnjič obravnavanega načrta o šolstvu, bi naj mi sami zbirali najsposobnejše izmed onih, ki se nam pisмено ponujajo za predstojnike. Bili smo in bomo še za to. Toda mi obračamo, vlada pa obrne po svoje. Vse kot bilo je nekdanjih dni. Ubili so si v glavo, da nadzornikov ne smemo izbirati izmed ljudi, ki jih najbolj poznamo, izmed onih, ki delujejo med nami v lastnem okraju. Izbirajte izmed pristavev: Zavezarjev in onih Slomškarjev. Kakršna je premoč v okraju, tako blago boste imeli za voditelja. Maček v vreči. Uboga šola, ubogi otroci, ufoja manjšina v učit. oboju! Naj li bo to preosnovi šolstva jutranjica ali večernica? Je običajno v našem življenju, da si sleherni želi svoje življenjske razmere izboljšati, dohodke zvišati. Nekomu ugaja višja čast, onemu blagostanje, drugemu zopet komodnost. Odgovarjajoč tem točkam, bomo dobili listo kompetentov za nadzorniška mesta. Bo li znala vlada pri slehernem ponudniku preiskati vzroke kompetence? Bo li imela pred očmi le blagor šole, bodočnost našega malega naroda? Je ne bo li oslepel zunanji blesk ponudenega blaga, ki je njega jedro gnilo? Veste li, kaj zahteva biaginja šole?

Kakor se čuje, namerava vlada pri izbiranju upoštevati sloves posameznika in njegovo izvenšolsko delovanje. Dvomi-mo, da bi bilo to pravo merilo. Poznam ljudi, ki niso baš dobri šolniki, a imajo izvršten talent za slikanje. Vmešavajo se med umetnike, in ti pravijo: »Ja, taki bi morali biti vsi učitelji.« Drugi ima lep glas. Zrine se med pevce, najraje še ne-
učitelje. »Izvrsten učitelj,« pravi vse njegovo obliže.

Tretji je najboljši godec, oni telovadec, vrtnar, čebelar itd. Vsak pa ga smatra vsled tega za najboljšega šolnika.

Ta je priljubljen v teh krogih, oni v drugih. skromni šolnik pa žedi pri svojih malikih, pedagoških knjigah in niti na um mu ne prihaja, da bi se povselp nad svoj dečekrog. Šolski njegov obzor presega one priljubljenice že nad kolenom, a v

bosanskimi velikaši vred ter ob truplu umorjenega Murata na Bajazitovo po-
velje obglavljen z mnogimi drugimi.

Težke izgube sta utrpeli obe vojski. tud. turška. To in pa potreba, da utrdi svojo novo oblast v vsej Turčiji, sta naglji Bajazita, da je hitro zapustil bojišče in se vrnil na jug. Vsled tega se je po zapadni Evropi raznesel vesel glas, da so Srbi zmagali in povsod je zavladalo veliko veselje. Francoski kraj Karol VI. na pr. je dal v zahvalo za krščansko zmago opraviti slovesno službo božjo v notrdamski cerkvi. Florenčani so čestitali Trvdru na zmagi.

V resnici pa je bila seveda bitka na Kosovem najtežji poraz srbske odporne sile. Kakor z bitko na Marici v južni Srbiji, tako je bila s kosovsko končana svoboda severne Srbije. Vdova kneginja Milica je morala za mladoletna sinova Štefana in Vuka Lazarevića priznati turško nadoblast, obljubiti letni davek in vojaško spremstvo na vseh večjih vojnih pohodih.

Tako se je utrdila turška nadoblast tudi v severozapadnem delu Balkanskega polotoka. Srbija je sicer obdržala še svoje